

[171v]

Šeštas skyrius

*Pasakojama apie Perkūno,
arba griaustinio dievo, garbinimą*

Turinys

1. Jo garbinimas nuolatine ugnimi. 2. Kaip šioji buvo uždegama? Kristijono I, Prūsijos vyskupo, pasakojimas. 3. Rosenzweigo pasakojimas. 4. Vieno nadruvio pasakojimas. 5. Apie kitas aukas Perkūnui. 6. Kodėl nadruviai švilpia griaudžiant perkūnui? 7. Aukojimas po perkūnijos. 8. Apie tuos, kuriuos nutrenkė perkūnas. 9. Apie tuos, į kuriuos trenkia perkūnas. 10. Vienas keistas nutikimas apie tai. 11. Apie skirtingas perkūnijas. 12. Perkūnijos prie Romavos ažuolo. 13. Perkūnija gimstant kūdikiui. 14. Kai perkūnas trenkia į kokią nors nadruvių šventenybę ir t. t.

§1. Tiesa, Perkūnui teko ir ta pagarba, kuri buvo skiriama kitiems dievams, aukos kitiems buvo skiriamos ir jam, tačiau juk nerašoma, kad tie, kurie aukojo (tarkim, norėdami ko nors iš dievų išprašyti arba apsisaugoti nuo nelaimės, galbūt tokios, kokios bijoma per perkūniją), į Perkūną žiūrėjo taip pat, kaip ir į Pikulį bei Patrimpą, kurie abu jiems buvo ir kenksmingiausi, ir naudingiausi. Man regis, kad Perkūno, nors jis irgi tiek pat galėjo pridaryti bėdos, taip nebijota kaip Pykulio, kuris todėl ir aukų gaudavo daugiau. Tačiau, kad šito dievo didybei nieko netrūktų, jam buvo skirtas ir atliekamas nenutrūkstamas aukojimas - būtent ažuolinių malkų ugnis, kuri priešais jį turėjo degti nuolat: taigi jam teko garbė, kad vienas vaidulutis turėjo jam tarnauti visą laiką, be to, visos aukos, aukojamos jam ir kitiems dievams, turėjo būti deginamos vien tik šita jam pašvęsta ugnimi.

Tas vaidulutis turėjo taip gerai prižiūrėti ugnį, kad ji niekad neužgestų. O jeigu taip atsitikdavo, tai kainuodavo jam gyvybę, kaip liudija Hennenbergeris, Thomas Waisselijus, Strijkovskis ir kiti.

⁶²⁰ MSB: Das. ⁶²¹ MSB: Das. ⁶²² eine ai. m. corr. ex ein; MSB: ein. ⁶²³ ai. m. corr. ex daB. ⁶²⁴ supra /it.

§2. Bet kuo jie vėl uždegdavo užgesusią ugnį, nerandu nė pas vieną. Kristijono I, Prūsijos vyskupo, kronikoje neva galima rasti (kaip praneša Bretkūnas savo rankraštyje), jog netoli nuo Romavos ažuolo buvęs toks [172r] medis, // kurio sultys buvusios tokios sieringos, kad įkišus į jas užgesusį nuodėgulį, jis tuoj pat įsidegdavo. Jam tai atrodo neįtikima, tuo labiau, kad, mano žiniomis, tokių sieros gyslų Prūsijoje nerandama, taigi tai turėjo vykti arba kriviui užkerėjus, arba jam panaudojus kokią nors gudrybę.

§3. Joachimo Rosenzweigo rankraštyje skaitome štai ką: jie skėlė kibirkštis iš galbūt pašventinto akmens į pintį, kabančią ant ažuolo. Ir kai pintis pagavo kibirkštį, krivis su savo vaidulučiais ir vaidulutėmis keliais ėjo prie ažuolo, po daugelio murmėjimų įdegė ugnį, čia vyko ir egzekucija to vaidulučio, kuris ugnį prastai saugojo ir leido jai užgesti.

§4. Tačiau jie galėjo ir kitokiu būdu užkurti ugnį prie šito ažuolo. Čia turiu papasakoti, kas atsitiko mano laikais¹⁵¹. Kartą po didelio miško gaisro gavau iš to išdegusio miško basliams parsivežti žemgulį ažuolą. Girioje atėjęs į tą vietą, kur buvo man nurodytas ažuolas, kalbėjau apie tą didelę žalą, kurią Jo Kurfiurstiškoji Šviesybė patyrė per šitą gaisrą tokioje gražioje girioje, ir mažiau, koks niekšingas turėjo būti tas žmogus, kuris uždegė tokią puikų mišką, taip labai reikalingą Įsruties valsčiui, taip pat tokį pelningą Jo Kurfiurstiškajai Šviesybei. Apie tai vieni manė vienaip, kiti kitaip. O vienas pareiškė, kad gaisras galėjo kilti nuo laužo, kurį čia ganydami kūreno pie-menys. Kiti kalbėjo, kad tai galėjo atsitikti dėl lentų pjovėjų, nes, pjaudami lentas, jie dažnai kūrena ugnį. Dar kiti spėliojo, kad čia bus pridarę tie, kurie ruošia skynimus ir mėgsta deginti kelmus. Buvo ir tokia nuomonė, kad tai galėjo atsitikti dėl medžiotojų, prižiūrėtojų arba net brakonierių, kurie girioje

⁶²⁸ MSB: lauern.

irgi kūrena laužus ir dieną naktį tyko žvėrių. Taip, tai galėjo atsitikti šaunant tokiam brakonieriui ar medžiotojui, nes nuo rusenančio kamščio užsidega sausa žolė, o vėjas išplečia ugnį.

Mums taip bekalbant, ateina žilas vyras iš Stalupėnų, Įsruties valsčiaus, nes ir jis ten pat gavęs žemgulių medžių, ir, girdėdamas mus apie tai šnekučiuojant, pratęsia su mumis pašnekėsį, malkų kirsti pasiuntęs sūnus. Be kita ko, jis pasakė: vienas medis gali uždegti kitą, jei gū pučia tam tikras vėjas. // [172v] Mano žmonės tuo metu genėja gulintį (mano nuomone) akmeninį ažuolą iš mano žmonių vienas turėjo gero plieno kirvį, kuris kapojant iš ažuolo skėlė kibirkštis. Senukas tai greit pastebėjo ir pasakė: aš turįs to ažuolo nepanaudoti namo slenksčiui - namas ateityje galėtų nukentėti nuo ugnies. Aš paklausiau: iš kur jis žinąs? Jis atsakė: tas ažuolas turi savyje ugnies ir į tokius ažuolus, kai jie nukertami, paprastai trenkiąs perkūnas. Aš dėl to nusijuokiau, sakydamas, kad ugnies yra kiekviename ažuole, ir norėjau jam tai įrodyti. Paėmiau porą sausų ažuolo atskalų ir gerokai patryniau, kol ėmė rūkti, bet senukas aiškino: su sausa ažuolo mediena, be abejo, įkurti ugnį galima. Bet šis ažuolas juk skėlęs ugnį būdamas drėgnas ir sušalęs. Aš pasakiau: tai nuo kirvio ir nuo jo stiprios, greitos smegties. „Ne (aiškino jis), šiame ažuole slypi šventoji ugnis“, paėmė keletą iš tų šlapių skiedrų, padaužė jas keletą kartų akmeniui, tada truputį patrynė ir skiedros užsidegė, kad aš pasibaisėjęs pareiškiau, jog žmogelis mokąs kerėti, o jis pasakė, kad aš turįs pats paimti kitas skiedras ir išbandyti; aš tą padariau, ir atsitiko tas pats. „Šis ažuolas, - kalbėjo jis, - priklauso Perkūnui, dievas tave nubaus, jeigu tu jį liesi.“ Po šių žodžių mano žmonės sutriko ir nenorėjo darbuotis prie to ažuolo. Aš pasakiau: „Ką čia Perkūnas turi bendro su manimi ir mano ažuolu“. Raginau savo žmones tęsti darbą, o tam žmogui pasakiau eiti šalin ir užsiimti savo reikalais, nenorėjau atsitraukti nuo darbo dėl jo klaidingų

⁶³³ MSB: hiezu. ⁶³⁴ p. h. v. exc. her. f... ⁶³⁵ MSB nesuskliasta :/ Im MSB nicht eingeklammert. ⁶³⁶ MSB: geschahe.

svaičiojimų. Kai žmogelis paėjęs į šoną, vienas iš mano sodininkų pasakė: šis žmogus tikriausiai *maldinicks* ir šventas žmogus, aš turėčiau neniekinti jo įspėjimo, bet kadangi aš neketinau to ažuolo panaudoti slenksčiui ar ramsčiui, tai jie sutiko dirbti. Tačiau aš turįs tą žmogelį vis dėlto gerai išklausi-nėti, kas žino, ar man tai nepraverstų. Išbariau savo žmones ir pasakiau, kad jie turį dirbti savo darbą ir nebesukti sau galvos dėl to kvailio.

Paruošus ažuolo gabalus basliams, norėjau susikrauti ir parsivežti namo, bet pavargo mano arkliai, taip kad turėjau juos palikti savo parapijos [vie-tovėje] *Kolussen*⁶⁴¹. Be to, paleido kelią. Pavasarį pas kaimyną kilo gaisras, ir ta ažuoliena sudegė kartu su daug mano kitos medienos, kaip ir su dau-geliu valstiečių namų. Mano žmonės, girdėję to žmogaus kalbą, buvo pri-blokšti ir laikė tą vyrą nepaprastu pranašu, atsiradusiu tarp jų.

Aš jiems prieštaravau, tvirtindamas, kad jis melavo, tačiau iš smalsumo ėmiau galvoti, ar tik senovės prūsai nebus vartoję ypatingos ažuolo rūšies [173r] laužui // ir galbūt įdegti šventąją ugnį, skirtą Perkūnui? Primygtinai ir įkyriai klausinėjamas, pagaliau vienas nadruvis prasitarė, kad jo protėviai turėjo savo vaidulius, kurie savo dievų garbei turėjo visą laiką kūrenti ugnį, ir jeigu ugnis užgesdavusi, tai reikėję ją uždegti nuo tokio ažuolo. Aš paklausiau, kaip jie tą darydavo? Atsakymas: jie padaužydavę pilkais (pastaba: bet ne raudonais) lauko akmenimis, kad medis šiek tiek sušiltų, tada reikėjo patrinti ir tuoj atsirasdavusi ugnis, o tokia ugnimi, jeigu ją išlaikysi, neva galima išvaikyti vaiduoklius. Tas nadruvis taip pat sakė, kad šitokių žmonių dar daug yra Žemaitijoje, jie tokius ažuolus labai brangina: didelė laimė rasti tokį ažuolą, sakė šitas nadruvis. Paklausiau: ar toks ažuolas priklausęs Per-kūnui? Tačiau iš pradžių jis man nieko neatsakė. Pagaliau ištare: Perkūnas ir Pykulis turį tai valdyti ir Pykulio bei Perkūno reikėtų daug labiau bijoti, o ne atimti iš jų, kas jiems priklauso. Tai jis tebetikįs, tariau aš, kad Pykulis

⁶⁴¹ *MSB abs.* ⁶⁴² *MSB:* Gespenste. ⁶⁴³ *MSB:* Zamaiten. ⁶⁴⁴ *MSB:* Eiche. ⁶⁴⁵ *MSB:* zukame. ⁶⁴⁶ *MSB:* antwortete. ⁶⁴⁷ *MSB:* sagte. ⁶⁴⁸ *MSB:* Perkunis. ⁶⁴⁹ *MSB:* Pikullis.

esąs dievas. Jis trūktelėjo pečiais nenorėdamas sakyti nei taip, nei ne, vien tik: „*Taczau jis saw walnus*“, t. y. „Jis daro, kas jam patinka“. Tai jis esąs *welns*, pasakiau (nes nadruviai velnią šitaip vadina). „Taip, - atsakė jis, - jis velnias, nes laisvai daro, ką tik nori, manydamas, kad niekas jam to negali užginti.“ Aš pasibaisėjau šituo nadruviu.

Iš to matyti, kad nadruviai, kaip senieji prūsai, dar tebėra įsikibę savo senosios stabmeldystės ir jų dievų atmintis jiems neišeina iš galvos; ir jeigu su jais kartais apsimestum, tai sužinotum, kad daugelis senąją pagonybę tebeturi širdyje ir tebemyli.

§5. Toliau norisi klausti, ar Perkūnui ir kitiems buvo skiriami ir kitokie garbinimai? Atsakymas: Perkūnas labai sureikšmino krivio autoritetą, nes naivuoliai manė, kad griaudžiant Perkūnas kalbasi su kriviu, todėl spėtina, kad jis paties krivio buvo smarkiai garbinamas, tačiau, be ugnies, nebuvo ko nors ypatingo, kas būtų skiriama Perkūnui, ir kiekvieno buvo laisva valia spręsti, ką jam dovanoti. Todėl skaitome, kad jam buvo duodama mėsos, lašinių ir pan. Lasicijus^{8-16 1} mini valstietį, kuris kartą ėjo lauku labai smarkiai griaudėjant ir trankantis perkūnijai, tai jis nusiėmęs savo *Magerken* (tokia kepurė) ir sušukęs Perkūnui: „*Diewaite l Perkune ne muski ant mana! Diewe, meldzus [?] taw [?] palti messu*“^[57]. Vokiškai tai reiškia: „Dievaiti [173v] Perkūne, netrenki į mane. Dieve, maldauju tave. Aš tau duosiu// paltį lašinių“. Bet, praėjus audrai, valstietis lašinius namie suvalgė.

Apie šitą pasakojimą reikia pasakyti, kad valstietis gal ir išlaikė savo pažadą, nors lašinių paltis ir buvo suvalgyta namuose, nes prūsai turėjo ir tokį prūsiškųjų dievų pagarbinimo būdą, kai po turėto susitikimo ir po atliktos maldos jie su vaidulučiais ir kitais gerais draugais suvalgydavo tai, kas

⁶⁵⁰ MSB: Littawisch; *prae. h. v. scr. und*. **I**..⁶⁵¹ MSB *nesuskliasta* !: /m MSB *nicht eingeklammert*. ⁶⁵² -en *corr. ex -er*; MSB: Nadrawer. ⁶⁵³ -en *al. m. corr. ex -er*; MSB: Nadrawer. ⁶⁵⁴ *corr. ex illect.; scr. supra lit.* ⁶⁵⁵ MSB: *selbsten*. ⁶⁵⁶ MSB: Bauern. ⁶⁵⁷ MSB: muszki. ⁶⁵⁸ *al. m. supra lin.* ⁶⁵⁹ *al. m. corr. ex tan.* ⁶⁶⁰ *al. m. supra lin.* ⁶⁶¹ MSB: Bauer. ⁶⁶² MSB: denn. ⁶⁶³ MSB: eine.

buvo aukojama. Mat šitokiu būdu prūsai aukodavo ožį ir kiaulę, bet apie tai - kitur. Perkūnui nemažai aukų galėjo atitekti ir todėl, kad vaidulučiai, kviečiami pas ligonį, paprastai pasiimdavo šventųjų pelenų ir jais kerėdavo, ir kai kas nors per tai pasveikdavo, tai, be jokios abejonės, už tai Perkūnui turėjo ką nors paaukoti^b(164).

§6. Dabartiniu metu pastebima, kad nadruviai nelabai bijo, kai griaudėja, bet jeigu smarkiai žaibuojant trenkia labai stipriai, tai jie atkiša lūpas ir švilpia lygiai taip, kaip caksima liežuviu arkliams¹⁵⁸¹. Nepaprastai stengiasi išklausinėti, dėl kokios priežasties jie taip daro ir kam, bet nė iš vieno nadruvio negalėjau to sužinoti. Kiek spėju, šitai jie nori numaldyti dievą Perkūną, panašiai kaip caksint liežuviu raminami pikti arkliai. Čia senovės prūsų ir kitų pagonišku tautų [papročiai] sutampa, ypač [dera] su senovės romėnais: Casp[aras] Peuceras apie Plinijų rašo, kad jie švilpė priešais griaustinį ir žaibą. Tiesa, vienas senas žmogus, ilgai gyvenęs Nadruvoje, sako, jog jie tai daro norėdami nuo savęs nukreipti vėtrą, kad ji netrenktų arba bent jau kad žaibuojanti ugnis trenkdama nieko neuždegtų. Mat šitokiu švilpimu jie tikisi audrą apraminti arba nukreipti į šalį.

§7. Taip pat randu, kad, praėjus audrai, pasitunntls žmogus netrukus skers arba avį, arba kiaulę, arba bent jau juodą gaidį ar vištą ir juos suvalgys. Jeigu jis turi alaus, tai atkimš statinaitę ir išgers su savo šeima ir kaimynais. [174r] Ir ta proga, be jokios abejonės, pagerbs savo seną paprotį// šį bei tą numesti ar nulieti dievui Perkūnui.

⁶⁶⁴ *al. m. corr. ex den.* ⁶⁶⁵ *MSB: denn.* ⁶⁶⁶ *MSB: wenn.* ^{f...} ⁶⁶⁷ *MSB: sind worden.* ⁶⁶⁸ *MSB: von.* ⁶⁶⁹ *MSB: jemand.* ⁶⁷⁰ *MSB: wenn.* ⁶⁷¹ *-en al. m. corr. ex -er.* ⁶⁷² *MSB: solchen.* ⁶⁷³ *MSB: wozu.* ⁶⁷⁴ *-en al. m. corr. ex -er; MSB: Nadrawer.* ^{f...} ⁶⁷⁵ *MSB abs.*

Spėju, kad tai galėjo vykti dievui Perkūnui pagerbti (nes ir šiuo metu girdėti Perkūną vadinant dievu, kai jie sako savo kalba *dievas l diewaitis*, „dievas“, „dievo sūnus“), kaip kad anksčiau jie turėjo paprotį dievams, o ypač dievui Pergubriui (kurį kiti vadina Pergrubriu) pagerbti: pjauti veršį, avį, ožį arba gaidį¹⁶³l.

§8. Dar reikia paminėti, ką senovės prūsai bus manę apie tuos, kuriuos nutrenkė perkūnija. Seniesiems pagonims apskritai būdinga klaidatikystė, kad tikriausias kelias žmonėms patekti į dangų yra ugnis. Štai Heraklis, taip pat Protėjas [Peregrinas], kinikų filosofai⁵⁹l, taip pat indų išminčiai susidegino gyvi. Klem[ensas] Aleksandr[ietis]¹⁶⁴l, Lukianas^{e-165}l⁶⁰l rašo, „kad Eskulapijus ir Bakchas sudeginti žaibo nukeliavo į dangų“, o pas Artemidorą^f ⁶¹l⁶¹l randame, kad žaibo nutrenktieji buvo garbinami kaip dievai: „Niekas žaibo trenktas nelieka be šlovės ir garbės, todėl net yra garbinamas kaip dievas“. Plinijus mini^g ⁶²l⁶²l, kad žaibo užmuštieji buvo ne deginami, kaip reikėjo pagal pagonišką paprotį, bet laidojami, ir būtent toje vietoje, kur buvo užmušti, kaip Festas^{h-168}l [ir kiti] rašoⁱ⁻¹⁶⁹l: „Žaibo nutrenktieji nepernešami, bet kur buvo ugnies paliesti, ten ir palaidojami“. Manau, kad velnias norėjo pamėgdžioti Dievą, kuris savo ištikimą tarną šv. Eliją per audrą ugnies žirgu ir vežimu paėmė į dangų^k (l?Q_ Šita pagoniška klaidatikystė buvo [paplitusi] ir tarp senovės prūsų, mat jie perkūno nutrenktuosius laikė žmo-

^h(68) In Legibus Numae.

[*possib.* Festus, Sextus P., De verborum significatione, [s. l.], 1585; 1595; 1622; 1681.]

⁶⁵⁹ Artemidorus e. l.

[*possib.* Artemidorus (Daldianus), *q. ex multis ed.* De somniorum interpretatione libri V.

Vide ff. 166.)

^k(70) 2 Reg. 2 v. 8

[*Autor et opus incertus.*]

⁶⁷⁶ MSB: denn. ⁶⁷⁷ MSB: Perkunis. ⁶⁷⁸ G- *corr.* ex g-. ⁶⁷⁹ MSB *post h. v.*: alte. ⁶⁸⁰ MSB: werden. ⁶⁸¹ MSB: Protheus. ⁶⁸² al. m. *corr.* ex Aesculavi[us]. ⁶⁸³ MSB: erschlagene. **l.**⁶⁸⁴ MSB *in sin. m.* ⁶⁸⁵ MSB: Gebrauch.

nėmis, turėjusiais ypatingo bendrumo su dievais. Todėl ir krivis per perkūniją kalbėdavosi su savo dievais Pykuliu, Perkūnu ir Patrimpu¹⁷¹. Tad, kaip rašo Rosenzweigas savo *Rapsodijose*, ir krivio didžiausias troškimas buvo, kad dievas jį pasiimtų per perkūniją, o jeigu tokios garbės nesulaukdavo, tai jie [kriviai] patys ėjo pas dievus per ugnį, kaip galima paskaityti apie *Weydiwuytą* ir *Prutenį*, kad jie su daina ir susiėmę už rankų atsisėdo ant laužo ir susidegino. Aplink Romavą, arba šventąją ažuolą, dažnai buvo girdėti griaudžiant^m(172) kaip įrodymas, kad vieta šventa.

[174v] Dabartiniu metu šitokia nuomonė tarp nadruvių nebėra tokia visuotinė, kadangi šios vietos pamokslininkai labai uoliai visad ir visur prieš ją pamokslavo, o ir // valdžia dėl to rengė visokias griežtas egzekucijas, tačiau tai šen, tai ten senų žmonių galvose yra likusių tokios klaidatikystės relikvijų, nors tai jie laiko labai didelėje paslapyje, nes šitai tautai įgimta savo senus įpročius laikyti paslapyje ir juos taip pat nutylėti bei slėpti nuo vokiečių su neįsivaizduojamu gudrumu ir uolumu.

§9. Jeigu į kieno nors namą trenkia žaibas ir neuždega, tai tą žmogų jie laiko geru ir sako: jis dievui nepaprastai mielas, kad paliktas gyvas. Be to, jie svaičioja, kad jei į ką žaibas trenkia, nesvarbu, uždega ar ne, tai tuose namuose yra kas nors iš prūsų dievų, nors tai būtų tik *Aitwars*, kurį kai kas laiko šmėkla, ir jeigu į jį pataikoma, tai jis uždega namus. Jeigu į jį nepataikoma, tai griaustinis ir žaibas namui nepakenks. O į *Aitvarą* trenkia *Perkūnas*, t. y. griaustinis, kad tas per daug susidėjo su žmogumi, o kadangi jis baudžiamas už žmogų, tai jis žmogui atsikeršija ugnimi padegdamas jo namą. *Aitvarą* jie laiko dievu, turinčiu kūną ir kojas. Todėl gaisravietėje jie

⁶⁶⁶ MSB: Feuer. ⁶⁶⁷ corr. ex illect.; MSB: Weydywuito. ⁶⁶⁸ -en al. m. corr. ex -en. ⁶⁶⁹ al. m. corr. ex eisser. ⁶⁷⁰ MSB post h. v.: hat. ⁶⁷¹ corr. ex Nationen: -en lit. ⁶⁷² Laužtiniuose skliaustuose - iki puslapio apačios teksto dalys nudilusiamė dešiniajame lapo krašte :! Von hier bis zum Ende der Seite sind die Textteile am abgebrockelten rechten Seitenrand in eckigen Klammern angefahrt.

paprastai ieško kaulų, kurių, visuotiniu teigimu, tikrai randa, nors tuo metu name nebūta nei žmogaus, nei gyvūno. Šiaip jau kai kurie nadruviai, stebėdami griaustinio žaibą, sugeba suprasti, ar jis trenks ir kur, netgi ar pataikys į kurį nors žmogų.

§10. Čia dar turiu papasakoti keistą nuotykią, kuris įvyko Nybudžiuose maždaug 1652 metais. Vaikinas iš Lenkijos jojo vieškeliu, kuriuo ėjo ir mano senas potabelis Mikkele Uszupijs^[62], o jam iš paskos šlubčiojo senas elgeta žemaitis, ir neįtikėtinais staigiais kilo baisi perkūnija. Ta audra buvo tokia siaubinga, kad nieko nebuvo matyti, vien tik žaibai ir ausys kurto nuo siaubingo griaustinio trunkymosi. Šiems trims kartu judant keliu, žaibų strėlės tiesiog veja viena kitą, lekia į lenką, į Užupį, į elgetą, tačiau daugiausia į lenką, kad iš tikrųjų atrodė, lyg ugnis norėtų jį praryti, tačiau pats lenkas to negalėjo suvokti ir dėl baimės, ir dėl to, kad buvo apipiltas žaibais. Ir lenką, ir abu kitus audra taip užklupo, kad jie negalėjo pajudėti iš vietos. Elgeta sako Mikkelei: „Žiūrėk, perkūnas nori trenkti į arklį ir negali, jį kažkas sulauko, kliūtis, matyt, balne, jeigu jis balną numestų šalin, tai tuoj paaišketų". Mikelė juo tiki ir sako lenkui, kad šis turįs lipt nuo arklio ir numesti [175r] šalin balną, kitaip mirs. // Lenkas strykt nuo arklio, švysteli balną tolyn nuo savęs, senasis žemaitis mėgina skubintis prie balno, bet kadangi šlubčioja, tai nespėjo priėti, nes tuo metu perkūnas trenkia į balną ir jų akyse jį sudegina paversdamas pelenais. Viskas atsitiko taip staiga, o čia dar užėjęs vėjo šuoras jau tuoj išnešios ir pelenus. Bet senasis žemaitis vis dėlto pelenų truputį sugriebė, šiek tiek jų suvalgė, o likusius pasiliko. Audra netrukus liovėsi ir kai Mikelė, atėjęs į artimiausią užėigą Nybudžiuose, apie tai papasakojo kitiems žmonėms, keli iš jų dar nuėjo į tą vietą ir dar rado tą elgetą - verkiantį, kad dievas jo nepasiėmęs iš šio pasaulio. O Mikelė netrukus ėmė

⁶⁹⁶ *corr. ex illect.; scr. supra lit.* ⁶⁹⁷ P- *corr. ex p.* ⁶⁹⁸ MSB: Pole. ⁶⁹⁹ MSB: kėinte.

gailėtis, kad ir jis nepasiėmė kiek nors tų pelenų, nes po to sužinojo, kad tas, kuris paragauja tokių pelenų, įgyja dievo dovaną užkalbėti ugnį ir išpranašauti ateitį.

Po kurio laiko apie tai sužino tuometinis kunigas Andreas Krause^[63], uoliai teiraujasi, kur būtų galima rasti tą žemaitį, ir kai galų gale jį klausinėja ir atleidumu palenkia jį į savo pusę, pateikia tokį klausimą: kaipgi jis taip skubėjęs prie balno, žinodamas, kad perkūnas į jį trenks. Tas atsakė: „Norėjau palikti šį pasaulį ir jeigu dievas būtų mane pasiėmęs pas save, būčiau ištirpęs be jokių skausmų ir ten danguje tarnavęs savo dievui; iš to būčiau galėjęs spręsti, kad esu dievo vaikas, nes dievas mane ima pas save kartu su savo vaiku dievaičiu - *diewaite*“. Tačiau kam jis ėmęs pelenų? „Pelenų, - pasakė jis, - dievas man nepagailėjo dėl to, kad būčiau apsaugotas nuo ilgalaikės ligos ir kad kada nors dievas mane pasiimtų gražiai, be skausmų.“ Kunigas klausinėjo toliau: ar tie pelenai ir šiaip kam nors tinką? Žemaitis atsakė, kad jie, žinoma, gali praversti daugeliui dalykų, tarkim, apsisaugoti nuo ugnies, taip pat, jeigu žmogui kas nors pavagiama, tai jais galima išsiaiškinti. Tačiau jis pelenus naudojęs tik tam, ką minėjęs anksčiau; tačiau Mikėlė sakė tuomet iš to žemaičio išmokęs skirti uždegančius ir neuždegančius žaibus ir, kilus audrai, galėjo tuoj pasakyti, ar perkūnija ką uždegs, ar ne; grynai iš smalsumo iš to žmogaus aš irgi norėjau to išmokti, bet dėl mano akių silpnumo, kurios negali atlaikyti žaibų, negebėjau to dalyko perprasti.

Šiaip jau apie griaustinio žaibus nadruviai turi seną tvirtą nuomonę, kad žaibo strėlės yra Perkūno tvarkdariai, kurie tam tikrą žmogų suieškos ir galų gale nuves į tą vietą, kur trenkia perkūnas. //

[175v] § 11. Prieš baigiant šitą skyrių, dar pravers priminti, kaip senovės prūsai vertino Perkūno griausmus. Senieji Prūsijos istorikai, mano žiniomis, šito

⁷⁴ *MSB*: wozl. ⁷⁵ *MSB*: wuste. ⁷⁶ -en *al. m. corr. ex -em.* ⁷⁷ *MSB*: Statte. ⁷⁸ *MSB*: Preussischen. ⁷⁹ *err.* Quaction.

klausimo nelietė, tačiau keletą pėdsakų randu ir pas naujuosius autorius, ir dar pas senuosius nadruvius. Kai kurie nadruviai atidžiai stebi ir, jeigu, esant geram tyliam orui, užaina griaustinis ir žaibai, jie tai laiko ženklų, kad Perkūnas supykęs. Bet jeigu audra pračina be žalos, tai jis žmones dėl ko nors įspėja⁷¹³.

Paprastai šituo laiku krivis per vaidulučius prūsams ir perteikdavo dievų valią įspėdamas juos dėl tam tikrų dalykų; šita iliuzija būdinga visiems pagonims: štai apie romėnus žinoma, kad jie žaibus ir griausmus vertino kuo įvairiausiai: vienus vadino pranašiškais žaibais, kitus - patariamaisiais, vienus - valdžios, kitus - valstybės būklės, vienus laikė visuomeniniais, kitus - privačiais. Aš jau nekalbu apie tai, kad vieni griaustiniai reiškė pasaulietinės, kiti - bažnytinės valdžios būklės pagerėjimą, dar kiti - marą. Todėl šitokie žaibai buvo vadinami skirtingai: vieni perspėjamaisiais, kiti reikalaujamaisiais, vieni pagelbstinčiais, kiti globojančiais. Neginčytina, kad ir mūsų nadruviai bei žemaičiai tebėra tokios pačios nuomonės - nepaisant to, kad tam sūs kvaili žmonės nemoka savo šitokios nuomonės derama forma išdėstyti kitam.

§12. Bet aplink Romavos ąžuolą dažnai netikėtai imdavo griaudėti - tai senovės prūsams, be abejo, buvo pykčio ženklas. Norėdamas sau ir savo šventumui sukurti aureolę, krivis naivuoliams įteiginėjo, kad griaudžiant jis kalbasi su dievais. Taigi atrodo, kad velnias ir čia kaip beždžionė norėjo pamėgdžioti Dievą, kuris su savo Moze irgi kalbėjosi griauštinui griaudžiant.

§13. Jeigu vaikas gimsta dieną griaudžiant perkūnijai, tai manoma, kad jis taps dideliu ponu, o jeigu - naktį griaudžiant perkūnijai, tai greit mirs. Jeigu pavasarį perkūnija eina iš šiaurės į pietus, rytus ar vakarus, tai jie laiko ženklų, kad nusiseks vėly_v a sėja. Ir atvirksčiai, jei audra slenka iš vakarų į rytus arba šiaurę, tai jie mano, kad geriau sėti anksčiau, tik bėda, kad tais metais mirs vaikai. Jeigu audra, slenkanti iš rytų į pietus ar vakarus, užmuša

⁷¹⁰ -en al. m. corr. ex -em. ⁷¹¹ -en al. m. corr. ex -er. ⁷¹² MSB: Perkunus. ⁷¹³ -en al. m. corr. ex -em. ⁷¹⁴ pro dumme. ⁷¹⁵ err. unverarmuthet; MSB: unvermuthet. ⁷¹⁶ scr. supra lit. ⁷¹⁷ hic et al. pro Osten.

[176r] žmogų, tai jis buvo dievui mielas. Bet jeigu ką užmuša // perkūnijai einant iš vakarų į rytus, tai tas mirė dėl savo nuodėmių. Jeigu pavasarį, būtent tuomet, kai trunkosi perkūnija, bulius, esantis su galvijais, baubia ir mauroja, tai neva reiškia, kad bus sausa vasara ir išdvsės daug gyvulių. Šitokių ir panašių prietaringų pranašysčių, susijusių su griausmais, dabar dar tebėra daug, aš jas sąmoningai nutylėsiu, nenorėdamas maloningojo skaitytojo užimti tokiais prietaringais pramanais ir jam įkyrėti.

§14. Tačiau pažymėtina, kad 1664 metais, nukentėjus anksčiau minėtajai eglei nuo žaibo ir Dievui padarius ją netinkamą prūsiškajai klaidatikystei, seni nadruviai sutartinai kalbėjo: „Na, *diewaitis* Perkūnas atėmė iš mūsų šitą gražią eglę, per kurią mums padarė tiek daug gero, tai dabar įkrisime į tokius vargus ir bėdas, kokių dar niekad neturėjome“. Jie buvo tikri, kad užeis dideli pasikeitimai. Neva jeigu *diewaitis*, t. y. dievas, - nadruviai tebevadina jį šitaip (lyg iš prigimties) - gviešiasi šventųjų medžių, tai galas ir tiems, kurie juos garbino ir jais naudojosi, ir kol sieks žmonių atmintis, nebus matyti jokios pagerėjimo vilties. Šitos jų pranašystės, tiesą sakant, tiek išsipildė, kad tarp daugybės nelaimių, kurias Nadruva patyrė nuo 1664 metų iki šiol, yra ir tai, jog keli tūkstančiai ūbų virto dirvonais⁷¹⁸, nors eglė ar žaibo įtranka čia neturėjo jokios reikšmės. Tad ir šiuo atveju prūsus su senaisiais pagonimis siejo bendrystė, ypač su romėnais, kurie apie kai kuriuos griaus-tinius, vadintus visuomeniniais, be abejo, todėl, kad jie buvo susiję su visuo-meniniais pastatais, irgi manė, kad jų prasmė atsiskleis ir išsipildys tik per 30 metų⁷¹⁹₇₂₀

⁷¹⁸ *pro* sind; *MSB*: sind. ⁷¹⁹ *corr. ex* obgedachte. ⁷²⁰ *MSB*: wenn. ⁷²¹ -en *al. m. corr. ex -er.* ⁷²² *MSB*: wuirde. ⁷²³ *pro* Hufen. ⁷²⁴ *MSB*: wiiste.